

*. Տե՛ս. նախընթաց համարը:

չորրորդ դարում Թեոդոս Մեծն արգելեց եւ ի պալինքն թոռնակիցների ամուսնութիւնը, մինչդեռ նորա յաջորդ Արկատիոսը վերացրեց այդ արգելքը:

Սակայն Զ. դարում բիւզանդեան եկեղեցին արգելեց նախ եւ ի պալինքն թոռնակիցների ամուսնութիւնն և յետոյ նոյն դարում նաեւ է. և Ը. պալինքն ծոռներինը: Ուրեմն վեցերորդ աստիճանի պսակն արգելուած էր և միայն Թ. և Ժ. կարէին ամուսնանալ:

Արգելքների այդ յաջորդական ընթացքը ցոյց է տալիս, որ բիւզանդեան եկեղեցին մաքառում էր Հին Հռովմէական սովորութեանց դէմ: Բոլոր հետազօտութիւնից երևում է, որ Հասութեան արգելքը դնում էին այն աստիճաններում, ինչ աստիճաններում ցեղակիցները աղփականէին Համարուում: Ուրիշ կերպ ասած, այն անձինք, որոնք ազգականներ էին համարուում ժողովրդի մէջ, չէին կարող պրասակուիլ:

Յայտ է որ բիւզանդեան եկեղեցում Հասութեան կանոնն օրըստօրէ է զարգացել, մինչդեռ Հայոց Եկեղեցում մի և նոյն կանոնն է կրկնուում: Տեսնենք արդեօք մեր մատենագիրները միջոց չեն տալիս որոշելու Հայոց կանոնի որպիսութիւնը:

Մովսէս Կաղանկատուացին պատմում է, որ Ը. դարի կիսում «ինի առնակնութիւն իշխանացն Աղուանից: Վարազդ»՝ Վախտանգայ որդի, թոռն Վարազմանայ, զթոռնակիցն իւր Վարդանուհին արար իւր կին. և Տէր Միքայէլ տարագրեալ զնա թէ մի՛ յանդէնիր առնել զի թոռունք էք»:

Իշխանը չէ լսում և յենուելով Վրաց Կաթուղիկոսի ապօրինի թոյլտուութեան վրայ, պսակուում է: Միքայէլ Կաթուղիկոսը ժողով գումարեց Մաքենոցաց վանքի առաջնորդ Սողոմոնի (յետոյ Հայոց Կաթուղիկոս) հետ և նզովեցին Վարազդի տունը: Պատմին ասում է որ անմիջապէս «հասանին Տաճիկք, և ի գող մօրն փողոտեցին սրով, և զմիւս որդին ձի տարեալ սպան»¹:

Թոռների ամուսնութիւնն այնքան ծանր յանցանք էր, որ ըստ երևոյթին նման պատճառներից ստիպուեց Սիմոն Կաթուղիկոսը ժողովով նորոգել վերոյիշեալ կանոնը: Ահասարակ Աղուանից երկրում ազգաշաղկապ ամուսնութիւնք յաճախ էին պատահում, որպէս տեսնում ենք Լ. դարի վերջերում պատահած անցքերից: Նոյն պատմիչն ասում է, (Լ. Խ):

«Ոնդ այսոսիկ ապա ժամանակս տարօրէն խառնակութեամբ զլիաւորք ազգաշաղկապ Աղուանից աղծպիղծ եղեալ, նախ թագաւորալն տէրն Կողթայ տունն, ապա յԱրշակաշէն դաւառի երեք տուն դաստակերտացն՝ ճնշմայն, Մամշեղուն և Կուր դետոյն յայնկոյս՝ տունն Հեղերւոյ. և յԱւոր դաւառն ի Գիս՝ Վարազ—Փերոժի տուն, որ զաքնար ունէր պատիւ, և Վարաժանու սպասատունն, որ յԱրաժականն նստէր, և Տուերակու տունն: Զսոցա ամուսնութիւնն երանելի հայրապետն Ուխտանէս անիծիւք փակեաց. և անդարձ լեալ ի դտեալ չարեացն՝ ամենեքին առ հասարակ բնաջինջ եղեալ սատակեցան յերկրէ»:

Այս տեղից երևում է արդէն, որ Հայոց եկեղեցին մեծապէս մաքառում էր ազգախառնութեանց դէմ: Թոռնակիցների ամուսնութիւնը մինչև անգամ իշխանների մէջ արգելուում էր և հակառակ դէպքում նզովում: արդ ուրեմն որ աստիճանն էր թոյլատրուում:

Թոռնակիցների պսակն ըստ Հռովմէական օրինաց չորրորդ աստիճանումն է. վերև տեսանք, որ հակառակ դորան Ներսէս Բ-ի կանոնն ասում է թէ «չորրորդն ապաշխարեացէ»՝ այլ և եթէ մեր նախնիք ըստ Հռովմէական թուարկութեան կանոնադրած լինէին, Աղուանից Վարազդ իշխանին չէին նզովել, կամ միայն ապաշխարանք կնշանակէին ըստ Ներսէս Բ-ի: Պարզ է ուրեմն որ Հռովմէական հաշիւը մեզ պէտք չի դալ: Պէտք է ուրիշ հաշիւ որոնենք:

1. Պատմութիւն. Պարիզ II, Ժ Գ.

2. դարից ունենք Աբրահամ Կաթուղիկո-

սի մի թուղթն¹ որ թէև փոքր ինչ մութ է, սակայն բաւական պարզում է մեր հարցը: Այն տեղ կարդում ենք Մովսիսական օրէնքի բացատրութեան մէջ, «Հրաժարեցոյց յառաջին ազգէն և ապա յերկրորդէն» և հասեալ յայն՝ զոր մէք խորթս կոչեմք՝ և ասէ՝ մի՛ յայտներ զի համհօրեայ քոյր քո է: Եւ ապա յետ ոչ սակաւ բանից ևս զարմանալոյ արժանի իմն նշանակէ. քանզի իբր ասաց թէ համհօրեայ քոյր քո է, դարձեալ երկրորդէն այսպէս թէ՛ զառականս կնոջ և զգտեր նորա — որ լինի մին կին և միւսն խորթս — մի՛ յայտնեցես և զդուստր ուստեր նորա — այսինքն է՝ զխորթինս — և կամ զդուստր դստեր նորա մի՛ առնուցուս քանզի ամբարշտութիւն է: Ապա վերագոյն քան զայս նշանակէ, որ նոյն իւր երկուք ազգէնքն ըստ յառաջ յայտնադոյն է առնելոյ մեր զառականս դստեր ուստեր քոյ կամ դստեր դստեր քոյ մի՛ յայտնեցես:

Իսկ մի՛ ոք կարծեցէ զասացեալս ի վերայ ծնողին միայն, այլ և որք է նշանէն. քանզի այս կատարեալ յիմարութիւն է. քանզի ոչ ուրուք եղբայր առանց հօր և կամ քոյր, այլ թէև հօրաքեռ որդի և կամ մօրաքեռ, քանզի և ազգայնսն ինչն ինչ և նոյն է և որք ոչ: Զի որպէս ասուցին և երկր և երկր ազգէն առնին, այսպէս և եղբօրդ ու քոյրդ և կամ այլոց ևս միմեանս ասուցին ազգէն և երկրորդն և երրորդն և քանզի ազգէն և նշան:

Այս տեղից արդէն տեսնում ենք որ Աբրահամ կաթողիկոսը 608-թուին և յետոյ հրամայում է թէ իւր բոլոր եպիսկոպոսներին և թէ Աղուանից (Յ) կաթողիկոսին՝ պինդ պահել առաքելական կանոնադրութիւնն որ հաստատուած է վերստին Ս. վարդապետների վրձ-

նով, ըստ որում և բացատրում է որ չորրորդ ազգը պէտք է երկու կողմից զոյգ զոյգ հաշուել, որ կլինի 8 աստիճան: Մինչև անգամ Մովսիսական օրէնքի վրայ իրաւունք ունի յենուելու, վասն զի այն տեղ ասուած է.

«Ձառականս կնոջ եղբօր քոյ մի յայտնեցես, զի առականք եղբօր քում են: Ձառականս կնոջ և զգտեր իւրոյ մի՛ յայտնեցես: Զդուստր ուստեր և զդուստր դստեր նորա մի՛ առնուցուս՝ յայտնել զառականս նոցա զի ընտանիք քո են, ամբարշտութիւն է:»¹ Իսկ այս կլինի՝

ա	բ	գ
եղբայր 0	եղբայր 0	0 կին
	դ	ե
	ուստր 0	0 դուստր
	զ	է
	դուստր 0	0 դուստր

Եթէ ա. առնէ զինս այդ արդէն աստիճաններով հաշուած՝ կդառնայ չորս, առաւել ևս հեռու, եթէ է. ին առնէ: Ուրեմն Աբրահամ կաթողիկոսը չէր կարող «ազգ» զարմ «ծնունդ» բառերը միական աստիճաններ հասկանալ, ապա թէ ոչ Շահապիվանի ժողովն ևս չէր կարող արգելել թէ «զջերմ» հարազատի և զազգականի զկին ոք մի՛ իշխեսցէ ունել ի կնութեան..... Այլ և Ներսէս Մեծը չէր արգելել նուին առնել, որ հօրեղբօր որդու կինն էլ է,՝* այսինքն չորրորդ աստիճանում: Սակայն ինչպէս էլ լինի՝ կաթողիկոսի խօսքերը ցոյց են տալիս, որ նա երկերկու է հաշուում, այսինքն մէկ կողմից չորս և միւս կողմից չորս:

Ահա այսպէս հասկանալի է դառնում և Ներսէս Բ-ի խօսքերը թէ «երրորդքն մեկնես»

1. Ղևոն ժԸ, 16:

Միսիթար Գօշն ևս երկու կողմերից է հաշուում չորս չորս, թէև Մովսիսական օրէնքին հետեւելով պակասեցնում է և ներում չորս և երեք, երեք և երեք ևն:

* Փաւստոս. IV, ԺԵ.

1. Առ Միսիթ, Գօշն, Դատաստ. Ս. Էջմիածին. 1880. էջ. 219, Գօշն ունի և իւր բացայայտութիւնը, սակայն միայն ըստ Մովսիսական օրինաց անձնական հետեւաբանութիւն է, որպէս ինքն է ասում (տես. էջ. 225—229): Ամբողջ գրութեան առ հասարակ մասնաւոր՝ կամ նոր ոճով ասած՝ գիտնական և ոչ եկեղեցական՝ ուսումնասիրութիւն է, ուստի և քիչ կապ ունի Հայոց եկեղեցու սկզբանց հետ:

դէմ մեղանշող լրբերին է, որ բանադրում է և դուրս ձգում եկեղեցուց, մինչև որ արտասունքով յետ դան իւրեանց ընթացքից:

Մոյնն է և ամուսնութեան մէջ. մեղք գործող կանոնադանցը պէտք է ապաշխարի, երբ որ նա անկարող է չգործել այդ: Եկեղեցին էլ աղօթում է նորա համար, որ զօրանայ և ծըշմարտութիւնը ճանաչէ: Սակայն թունակցութեան սրբութիւնը պղծողին ուղղակի նզովում է:

Հայաստանեայց Եկեղեցու չհասութեան կանոնը կրկնում է և միջին դարերում, ըստ որում Ներսէս Շնորհալին գրում է. «Մի ոք համազգեաց՝ որոց արեան մերձաւորութիւն իցէ, պսակ օրհնութեան դիցէ, այլ մինչև ի յերկուց կողմանցն զշորրորդ ազգին զխառնութիւն կատարեալ ունիցին»: ¹

Ս. Շնորհալին վերստին հրամայում է այն, ինչ որ նախնիք հրամայել էին: Այդ կանոնն էական է չար կրքերի դէմ ուստի և ամենից շատ կրկնութեան կարօտ է:

Բայց ահա Հռովմէական եկեղեցին Է. դարից սկսեալ չափազանց խտացրեց իւր արգելքն: Հին զերմանները պահանջում էին որ երկու կողմից երեք երեք ծնունդ հեռու լինին պսակուողները, իսկ Հռովմէական եկեղեցին թողեց հին Հռովմէական հաշիւն ըստ աստիճանաց, սկսաւ թուել զոյդ զոյդ և արգելեց մինչև եօթներորդ ազգը ² այսինքն 14. դ աստիճանը: Այս արդէն չլուծած արգելք էր, որ կար Ս. Շնորհալու ժամանակ և պահուեց մինչև ժ. Գ. դարի սկիզբը: Միայն 1215 թուին իննսկենտիս Գ. վերացրեց հինգերորդ, վեցերորդ և եօթներորդ ազգի ամուսնութեան արգելքը, թողնելով միայն չորրորդ ազգի, այսինքն 8-դ աստիճանի սահմանը: Նա այդ արաւ Լատերանի 4-դ ժողովով, (կանոն ծ.) — այն ևս գործնական դժուարութեանց պատճառով: Այդ ժողովը թոյլատրում է նոյնպէս

ամուսնութիւնը կոռնների, կամ մի կոռնի և մի խորթ թէ հարազատ ծոռնի մէջ: Այս կանոնով է վարուում Հռովմէական եկեղեցին մինչև այժմ:

Արդ՝ տեսնում ենք որ Ս. Ն. Շնորհալին ամենևին չէ հետևում այդ արեւմտեան խտութեանց և պահպանում է իւր եկեղեցու մեղմ կանոնը: Հարկաւ որքան պահպանուի ազգական սէրն առաւել հեռաւոր ցեղակիցների մէջ, այնքան լաւ է և համաձայն է քրիստոնէական վարդապետութեան, սակայն Հայոց Եկեղեցին չէ տարածում իւր արգելքն աւելի քան ծոռների աստիճանն, որոնք ամենուրեք մերձաւոր ազգականներ են համարուում:

Ժ. Գ. դարում պատերազմական խառնակութեանց հետեւեց մի անկեալ վիճակ, այնպէս որ «կարդ ամուսնութեան սուրբ օրինացն բարձաւ, և հեթանոսօրէն արիւն ընդ արեան խառնէին, զազգականս առնելով, և զորս կամէին թողուին, և զորս կամէին առնուին»: ³ Կոստանդին Ա. կաթողիկոսը տեսնելով այդ խառնակութիւնը, ժողով զումարեց Ստում 1243 թուին և քննելով հանգամանքները, հրամայեց առանձին կոնդակով:

«Զպսակն ընտրութեամբ արասցեն, վեց ծննդովք հեռացեալք յազգակցութենէ արեան»: ²

Առաջին անգամ աչքի է զարնում ընթերցողին, որ իբր թէ Կոստանդին Ա. արգելքները խտացնում է, սակայն իրօք այդպէս չէ: Նա նոր կանոն չէ ուղղում դնել և իւր կանոնների համար շեշտում է՝ «սահման չափաւոր և դիւրագործ՝ քաղեալ ի կանոնաց և ի հրամանաց Հարցն սրբոց, ի պէտս եկեղեցականաց և աշխահականաց»: ³ Ուրեմն Կոստանդին հրամայում է վերստին նոյնն, ինչ որ կանոնադրել են իւր նախորդները: Յայտ է որ այդ «վեց ծննդովք հեռացեալք» խօսքերն արտայայտում են նոյնն, ըստ որում մէկ ծրնունդ են ծնողը, միւս ծնունդ են պսակուողներն և մէջ տեղը մնում է չորս ծնունդ՝

1. Անդհ. էջ. 84.

2. Այդ եղաւ Թ. դարում և իւր վերջնական ձևով կանոնադրուեց Նիկողայոս Բ-ի օրով 1058 թուին:

1. Կիրակոս. ԼԹ. 2. Անդ. ԽԱ. 3. Անդ. Խ.

այսինքն՝ որդիք՝ թոռներ, ծոռներ և առներ։ Այսպէս է ասում և այդ կանոնները բերող Վարդան մեծը. «Զի չորս ծնունդ ի մէջն է ըստ չորից տարերց կատարման։ Եւ առաջին ծնունդն ուստի յառաջ եկին չորս ծնունդքն. և հինգերորդն՝ որ լինի խնամութիւն. լինի այս վեց ազգ»։

Ահա այսպէս պահպանուում էր ազգականների չհասութեան կանոնը անցեալ դարերում։ Այդ վերջին հրամանից յետոյ զանազան վարդապետներ չեն եղում նախագծուած սահմանից։

ԺԿ. դարի սկզբում Եսայի Նշեցին դնում է առ Տէր Մատթէոս եպիսկոպոսն Ատրպատականի գրուած թղթում Ս. Ներսէս Շնորհալու խօսքերը բառ առ բառ ընդօրինակելով։¹ Մին նման կրկնող է հանդիսանում նոյն ժամանակ ապրող Յովհան Երզնկացին († 1326)։² Այդ է պնդում ու այդ կանոնին է յարում և Յակովբ Արիմեցին ԺԿ. դարի վերջերում։

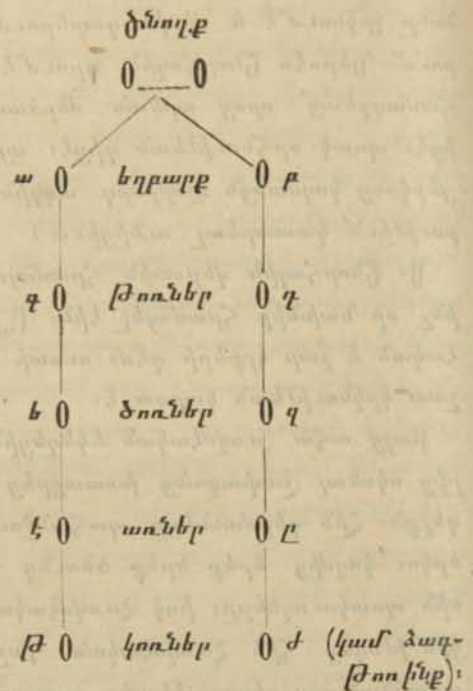
Այս կանոնն է ճանաչում և Ս. Գրիգոր Տաթևացին,³ ասելով. «Իսկ օրինացն ազգն որ են խնամիքն, և բանականն որ են մարմնականքն, ոչ լինին խնամիք մինչ ի Դ. ծնունդն»։ Ըստ որում և յարում է դորան Ս. Ն. Շնորհալու պատճառարանութիւնը։

Ս. Գ. Տաթևացին յիշում է և եօթն պորտի տեսութիւնն, որից երևում է որ այդ ժողովրդական կանոնը շատ հին է և այդ է եղել առաջնորդող սկզբունք։ Եօթն պորտը նոյն է թէ եօթն աստիճանն, որից յետոյ ամուսնութիւնը թոյլատրուում է։ Հայ ժողովրդի կանոնական այս գեղեցիկ բանաձևը պէտք է պահել իբրև ազգային արտայայտութիւն, քանի որ «աստիճան» բառը նոր է։

Գ. Արդ՝ չհասութեան կանոնն արգելում է որդուց, թոռանց և ծոռների կամ թոռնիւաների պսակն։ Իսկ ծոռների որդիք, այսինքն առները միայն մեղմացրած արգելք ունին.

լաւ է եթէ դոքա ևս ազգականութեան սէրը պինդ պահէին, բայց եթէ անկարող դանուին զսպելու իւրեանց կրքերն, այն ժամանակ կամուսնանան միայն թէ լաւ գիտենալով՝ որ այդ աստուածահաճոյ չէ և ուրեմն պէտք է ուրիշ բարեպաշտական զոհաբերութեամբ աղօթքով և բարեգործութեամբ քաւեն իւրեանց յանցանքը՝ սիրադրուժ կեանքով արաբաստիկ չլինելու համար։

Ըստ այսմ.

Թ. և Ժ. կարող են ամենայն տեղ թոյլատրուիլ։ Թէև այստեղ ևս քահանան պարտաւոր է յիշեցնել քարոզով, որ առաւել աստուածահաճոյ կլինէր, թէ տարբեր ընտանիքներից լինէին ամուսինները։ Ի. և Լ. կարող են միայն աննկանելի հանգամանքներում ամուսնանալ, բայց ընդ ապաշխարանօք, նոյն կանոնին կենթարկուին նաև Ի. և Զ. նոյնպէս և ե. և ը. ամուսնութիւնք, այսինքն մէկ գծի առնը միւս գծի ծոռնի հետ, թէև այս առաւել ծանր է։

Վերլնթաց և Վայրնթաց գծերում ի հարկէ՝ ոչ մի կերպ թոյլատրուիլ չէ։ Թոռնակիցների ամուսնութիւնը նշովում է և չի կարող վայելել, չի բողբոջիլ ինչպէս մեր Ս. Հայ-

1. Ճաբաղ. 1861. էջ. 207.

2. Սինդգի կանոնագիրք, կանոն ՌՇԼԵ.

3. Հարցմանց գիրք. էջ. 612.

րերն ասում են: Այդպիսի պատկերն անվաւեր են և պատկազիրն պէտք է կարգաւորած լինի: Մոյն կանոնին է ենթարկուում նաև ծռուն-րի ամուսնութիւնը:

Սորթութեանց մէջ էլ մեր նախնիք ոչ մի տարբերութիւն չեն դրել, այնպէս որ ոչ մի սկզբունք չկայ կանոնի մեղմացնելու խորթութեանց հանգամանքներում: Մոյն աստիճանները մնում են նաև խնամութեանց նկատմամբ: «Եւ որպէս ի մէջ արեւազգայն ոչ լինի խնամութիւն մինչև ի չորրորդ ծնունդն Մոյնպէս և ի մէջ խնամոցն ոչ լինի այլ խնամութիւն մինչ ի դ. ազգն»: 1 Վերջապէս «մինչ ի դ. ծնունդն է արգելքը հոգեւոր ազգականութեան (աւազանին ծննդեամբ) համար, մինչդեռ որդեգրական հոգեւոր ազգականութեան մէջ ոչ լինին խնամիք մինչև ի կրկին ծնունդն»: 2 այսինքն միայն երորդ ծնունդն է թոյլատրելի իսկ երկրորդն ապաշխարելի:

Այս կանոններն արդէն վերջնականապէս որոշում են չհասութեան աստիճանները: Միայն թէ մեղմացուցիչ ապաշխարանքը խնամութեան մէջ գուցէ աւելի կարելի լինի թեթեւացնել, քան թէ բուն ազգականութեան մէջ: Եւ եթէ Լուսաւորչեան աթոռի առաքելական դահակալը կամենայ հրամայել, որ հոգեւոր վարչութիւնք թոյլատրեն առների աւմուսնութիւնն ընդ ապաշխարանօք՝ 3 ըստ Հայաստանեայց եկեղեցու կանոնական իրաւանց, այն ժամանակ դորանից պակաս աստիճաններում անխուսափելի ամուսնութիւնք կախուած կ'մնան միմիայն Հայրապետական բարեհայեցողութիւնից:

Իսկ այդպիսի անխուսափելի դէպքեր կ'լինին միշտ, որոնցից իւրաքանչիւրն ևս կ'ունենայ իւր մասնաւոր և չնախատեսուած պարագայք՝ կարօտ բարձրագոյն իշխանութեան նորանոր կըշռադատութեանց, թէ արդեօք չէ տուժում Եկեղեցու կանոնական սկզբունքը: Հայրապե-

տական բացառիկ թոյլտուութիւնք կ'ունենան և իւրեանց կարեւոր բացատրութիւնք, որոնք օգտակար և կրթիչ կ'լինին թէ ամուսնացողների և թէ առ հասարակ ժողովրդի համար: Հարկաւ այդ թոյլտուութիւնք կիրականանան ամուսնացողների երկիւղած նուիրաբերութեամբ յօգուտ եկեղեցու և ազգատաց ըստ Հայրապետական համաձայնութեան, որոնք միշտ կապուած կ'լինին եկեղեցի յաճախելու և աղօթելու պարմանի հետ: Մինչդեռ ուղղակի ըմբոստ կանոնազանցները* կ'պատժուին ըստ կանոնադրական պատժական սկզբանց:

Հայրապետական թոյլտուութեան իրրեւ հակիրճ և գեղեցիկ օրինակ աւելորդ չի լինիլ երկարել Եփրեմ կաթողիկոսի կոնդակը: Ահաւասիկ.

«Թուղթ առ Ռէան Տփլիսու Ներսէս Սրբազան Արքեպիսկոպոսն:

Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ ևն:

Ինութեամբ շնորհաց ամենասուրբ Հոգւոյն և քահանայապետական սիրոյ և աղօթից ձօնմամբ՝ առաքեմք զողջոյն Փրկչական ի զօրանալ քեզ, սիրելւոյ և հարազատի որդւոյ Մեծի Գահոյս Ս. Էջմիածնի՝ Ներսէս զխոնազարդ Արքեպիսկոպոսիդ, կայսերախնամ քաղաքիդ Տփլիսու, և մնալ յաւերժ ի կեանս խաղաղութեամբ՝ ի մեր սրտի բախանս բազում ամէն:

Յերեսնեակն պատկաւորին տարւոյ՝ դրոշմեալն ի քէն դիտաւորութիւն բանից ի քարտի անդ վերածանեալ ի մէնջ եղև ի նորում ամնի տարւոյս, որով և ծանուցաւ իսկ ժայռամատոյց խնդիր ձեր յաղագս յարդելի կնեաղ Մանուչարի Գումանով դստեր, զոր խօսեցեալ են ընդ ազնիւ Հեղիմ աղայի որդւոյ պարոն Զաքարիայի:

Արդ ուրասցի ապաքէն աստանոր լացողն զբազմաց, թէ վեհ է ինձ խնդրոց յաջմէ և յահեկէ՝ քանզի այն ինչ բանք են կնքողարար ի կանոնս հարցն սրբոց ի սակս այօքանեաց

1. Ս. Տաթևացի, անդ. էջ. 611. 2. Անդ.

3. Այդ թոյլատրելը կախուած է իւրաքանչիւր Հայրապետի այն վստահութիւնից, որ նա տածում է դէպի Հոգեւոր վարչութիւնք կամ Ս. Սինոդը:

* Հատ անգամ դիմագրութիւն կը տեսնուի նաև այն մարդիկներէն, որոնց բուն պաշտօնն էր կրօնական—բարոյական զարգացման սպասաւորելը: Սիւն. 1875, էջ. 157. (նամակ Մ. Վ. Մուրադեանի):

հաշուոց ծուղկոց, յայտնի իմն է յօգուեց առաւել սիրելոյդ և որ ինչ առաջիկայ անձկութիւն են, տեսոց դատերաց, բացառալ ևս է. ըստ որում աշխարհ թակարթալար պատահամբ, ուստի խոհեմարար տեսանի յիմաստասիրութիւն Մեծանդրեայ, յասին թէ՛ «դուստր հարանացու թէ և ինչ ոչ խօսեցի զանձնէ, լուծիւն նորա բազմախոզ է: Աբաւիցեն հարիւր աչք Արգոսի զգուշանալ ի պահպանութիւն Յովայ, իրրե զերինջ կայտառելոյ ի պատրանաց Ներսէսի»:

Արդ՝ որովհետեւ կոյսն եղեալ ընդ չափ ըստ առաքելոցն՝ և վտանդ ևս ի վերայ կայ, և հաստատեալ է ծնողն ի սրտի իւրում, վասն ամենայնի պատճառաց, և մեք հայելով ի հանգամանս ամենայն, ի վիճակն ի ժամանակն ի յարմարութիւն և ի յօժարութիւն կամաց առնելեաց և ի խնդիր ձեր սիրելութեան և ազնիւ կնեազին, ներելով յարիմք առ հրամանն լինել լրումն կամաց ձերոց և որոց են առ այն իղձ խորհրդոց, ընտանեացն ասեմ նշանաւորաց:

Այլ մի՛ լիցի զանց առնել ըստ կանոնաց զնոքոք Մօրն Նկեղեցեաց նայեցեալ լինելոյն իրականութեանց և զօրութեան առաջադրաց այնմ, մանաւանդ չափամբ չափելով զիւրեանց մեծանունութիւն և պատիւ՝ ծանիցեն ևն:

Ողջ լեր լին շնորհօք, որ և մնամք աղօթանուէր վասն ամենեցուն և բարօրութեան ձեր ցանկացող

Կաթուղիկոս ամենայն Հայոց
Վշտալի Եփրեմ:

Այս արդէն շատերից մի օրինակ է՝ թէ ինչպէս էին վարուում Հայոց Կաթուղիկոսք, երբ հանգամանքների այնպիսի վիճակում էին գտնուում ամուսնացողներն, որ անհրաժեշտ էր լինում ներողամտաբար ուղղելու հնարների դիմել: Վերջին կաթուղիկոսները նման դէպքերում զործ էին ածում՝ ոչ յօրինակ այլոց՝ խօսքերը, սակայն բաղձալի է, որ միշտ յիշուին թէ այդպէս ներողամիտ լինելու պատճառներն և թէ կանոնադանցութեան թեթեւացուցիչ ապաշխարանքներն, որոնցով կա-

րողանում են սիրայոյդ ամուսիններն ամբողջ, խոյս տալ վերջնական կորստից, զղջալ և պատու իրանապահութեամբ բարեկեցիկ լինել Հայոց Նկեղեցու աստուածային շնորհների տակ:

«Բայց՝ այսոցիկ բարեւոյ աւանդութեանց հակառակելոյ առաջնոց Հարցն սրբոց՝ ոչ այլ ինչ է պատճառ. քան թէ ազիտութիւն և ինքնօրէն անձնահաճ կամապաշտութիւն՝ որք ոչ տեսին զառաջին պայծառութիւնս մինչ ողորմութեամբ Տեառն լի էր երկիր ...» *

(Հարունակելի)

Ա. ՏԵՐՄԻՖԵԼԵԱՆ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԲԱԳՐԵԻԱՆԻ.

ՋՐԱԾԱՏ ԵՐԿԻՐ.

(Շարունակութիւն)

ազրեանդայ հիւսիսային լեռնաշղթայն Ջրաբաշխ ասուած է ի նախնեաց, ամեն կողմ առատ ջրեր արձակելուն. հարիւրաւոր հովիտներ, լեռներ ու սարահարթեր, արեգիներ ու ծմակներ, տափարակներ և զառիվայրեր, մէկ խօսքով՝ դաշտ և լեռ, մեծ և փոքր աղբիւրներով զարդարուած են. ամեն վայր տարածուած, սփռուած են յըստակ, սառն, քաղցրահամ ջրեր, ի բաքանչիւր տեսարանի մէջ քեզ կներկայանայ գլգլացող աղբիւրի ակ մի, կարկաչող առուակ մի, սուղացող առու մի, ոլոր մոլոր հոսող ջրուղի մի, չորջրացող ճեղ և լայն ձորակ մի, գետեր և գետակներ, աղի, լեղի աղբիւրներ, ջրալից և ճահճային վայրեր, պղնձալուծ փոքրիկ և մեծ լճակներ ու լճեր, Այսպիսի ջրաշատ երկիր մի աւելորդ է ա-